

erklære at et statsvernebud som var flyktet fra landet ikke hadde noe mere med folket å gjøre», (s. 147), (men den alminnelige mann i Norge skulle ha bedre vett enn en fagdiplommat, mener Oslo-gjengen) at Bræuer forsøkte å sende Paal Berg til Kongen, (s. 148). (Var Paal Berg villig til å være visergutt for tyskerne allerede omkring 9. april? Dette spørsmål må nå kunne klarlegges),

at biskop Berggrav allerede 13. april fikk anledning til å ringe til Stockholm for å forsøke å få forbindelse med Kongen, (s. 148), at «både Paal Berg og Berggrav ble aktivisert av Bræuer for å påvirke Kongen for det forelå noe definitivt tilbud om tysk politisk motytelse», (s. 148), at «Paal Berg kunne brukes av tyskerne til å danne en ny opprørsregjering, (etterat Quisling hadde

reuskap for tyskerne», (s. 150), at «det var var ganske mange likhetspunkter mellom Paal Bergs oppnevning av administrasjonsrådet den 15. april og Quislings regjeringsdannelse den 9. april», «Paal Berg hadde nøyaktig like meget eller like lite rett til å oppnevne en regjering som Quisling eller en hvilken som helst annen. Konstitusjonelt tilligger det (alene) Kongen å oppnevne regjering. Når andre overtar denne funksjon så er det opprør, (s. 157). Formålet for Oslo-borgerskapets opprør og Quislings opprør er også nøyaktig det samme: å forhindre, eventuelt innskrenke den norske militære forsvarskamp», (s. 157), at «å presisere dette saksforhold og dets grunnlag har åndelig talt vært forbudt i etterkrigstidens Norge», (s. 158).

tyskerne hadde holdt sin del av overenskomsten, deretter var det Paal Bergs tur til å få Kongen til å vende tilbake til Oslo, d. v. s. lokke eller tvinge de politiske makthavere til kapitulasjon. Dette forsøkte Paal Berg ved et brev til kongen som han pr. telefon dikterte til den norske legasjon i Stockholm den 16. april», (s. 161).

«Setter en opp innholdet punktvist, får brevet karakteren av en opprørsleders ultimatum til Kongen», (s. 161).

«Overalt søkte Paal Berg å gjemme seg bak andre», (s. 162).

«Den eneste av borgerskapets ledere som åpent tok avstand fra de norske troppers kamp, var biskop Berggrav», (s. 164).

«Blant de kjempende norske tropper ble biskop Berggrav i de

tyskerne å få stemplet alle norske som gjorde motstand som franktirører»

«Biskop Berggrav fikk derfor foretrede for «høyeste militære hold», hvorefter han 16. april holdt et kringkastingsforedrag, hvor franktirørbegrepet ble forklart noenlunde i samsvar med de tyske ønsker», (s. 191).

I en radiotale 5. mai gav utenriksministeren (Koht) følgende karakteristikk av biskopens innsats: «Det er synd og skam at en høy norsk embetsmann har kunnet la seg drive til å forkynne slik løgnpåstand», (s. 192).

Professor Skeie sier «at Berggravs generelle oppfordring til å oppgi kamp og sabotasje var objektivt landsskadelig — kan det vel ikke være noen tvil», (s. 192).

som landsforræderi. Den truer bl. a. den med staff som under en krig yter fienden bistand i råd og dåd. Nå utelukker dens avsnitt 2 straffbarheten når norske statsborgere begikk handlingen i utlandet, og var forpliktet til det etter det gjeldende love.

Disse bestemmelser viser, at selv om bistandsytelse til fienden er forbudt så lenge krigen varer, består det dog straffrihet når gjerningsmannen på sitt oppholdssted var forpliktet til en holdning som i seg selv vilde rammes av straffebudet.

Apenbart beror § 86 på den sedvanligvis riktige antagelse at ved krig eller ved krigsfare kan forholdene for de statsborgere som oppholder seg i utlandet være vesentlig anderledes enn for dem som befinner seg i innlandet. «Utland» er her først og fremst krigsmotstanderens område. «Innland» derimot Norges område. I utlandet kunne nordmannen av den daværende statsmakt bli tvunget til bestemte handlinger, mens for innlandets vedkommende selvfølgelig slike offentlige bestemmelser som kunne gjøre statsborgeren straffverdig ved å følge dem, ikke kan komme på tale.

På denne forskjellighet mellom utland og innland beror den straffeutlukkelsesgrunn som ligger i § 86, annet avsnitt. Den forutsetter derfor ubetinget at den norske statsmyndighet kan utøves i Norge. Muligheten av at dette siste skulle være forhindret på grunn av okkupasjon av det norske område omtaler § 86 begripelsesvis overhodet ikke. Den kan i det hele tatt ikke ta noe hensyn hertil, da det ville være helt uforenlig med dens grunnlag.

Spørsmålet blir da om de faktiske forutsetninger for anvendelsen av § 86 overhode er til stede, når statsrådet i sin helhet er okkupert. Kan Norge ennå betraktes som «Innland» når etter art. 43 LKO den rettmessige myndighet faktisk er gått over til

okkupasjonsmakten? Etter § 86's ordlyd er det rettslig avgjørende om den bistandsytende norske statsborger er bosatt i utlandet og følgelig at han er underkastet en fremmed statsmyndighet. Grunntanken som straffriheten beror på ligger ganske klart deri at de på bostedet kan bli forpliktet til bestemte handlinger. Dette faktiske forhold inntreffer også ved okkupasjonen. Dermed er det standpunkt begrunnet at § 86 må anvendes analogt og at det derfor inntreffer straffrihet.

3. Bortsett fra det nettopp framstilte resonnement avhenger anvendelsesmuligheten av § 86 av alminnelige betraktninger, som faktisk og avgjørende utelukker dens forenligheit med okkupasjonsstilstanden. Mens denne varer kan kun sådanne bestemmelser finne anvendelse i det okkuperte område som ikke står i strid med det styresett som gjelder under okkupasjonsmakten.

Som framstillet ovenfor står ikke okkupasjonsmakten fri i enhver henseende når det gjelder å benytte befolkningen. Så langt det påhviler den innskrenkinger kan den ikke forlange ytelse eller opplysninger og i dette omfang heller ikke «bistand i råd eller dåd».

Når man tar hensyn til de tilsvarende i LKO art. 44, 45 og 52 forefunne bestemmelser, så må det slås fast at troskapsplikten for nordmennene overfor sin egen stat også besto under okkupasjonen. For så vidt kunne brudd på denne komme under § 86.

Derimot var befolkningen forpliktet til å foreta handlinger som i seg selv kunne komme under begrepet «råd eller dåd» i den utstrekning de kunne benyttes til samarbeide av okkupasjonsmakten på grunnlag av den i det okkuperte område gjeldende regjeringsmyndighet. Hvis imidlertid en slik framgangsmåte var rettmessig under okkupasjonen, så kommer anvendel-

sen av § 86 ikke på tale. Herved er det av liten betydning om en rettslig går ut fra dennes avsnitt 2 og på grunnlag av dette antar straffrihet, eller om man benekter gyldigheten av hele § 86 for det okkuperte område — men under forbehold av troskapsplikten. Særlig er det avgjørende at det kan være uomgjengelig nødvendig for oppretteholdelsen av det offentlige liv å få befolkningens medvirken.

Såvidt en heri kunne se en «bistand i råd eller dåd» er anvendelsen av § 86 utelukket.

Hvis okkupasjonsmyndighetene skulde ha satt § 86 alene eller generelle sakssammenheng som den også vilde tilhøre, formelt ut av kraft, så ville rettsstillingen være helt klart. Innenfor det okkuperte område hadde da disse bestemmelser overhodet ingen gyldighet mere, slik at de nordmenn som ble i Norge overhodet ikke kunne forgå seg mot dem.

4. Med hensyn til de statsorganer som var virksomme på en forbunden statsområde, er det spørsmålet om de av disse i okkupasjonstiden utgitte forordninger kunne bli rettsvirkosomme for det okkuperte område.

Faktisk kan disse organer — som i det følgende kort betegnes som «eksilregjeringen» — kompetanse ikke bestrides. De kan også når de er i utlandet beslutte rettssetninger. Rettsgrunnlaget for dette kunne være en rett til å gi forordninger, eller eksilregjeringen kunne i enkelte tilfelle støtte seg til en særlig gjeldende lov.

Etter moderne oppfatning er det nødvendig at rettssetningene blir gitt i bestemte former foreskrevet i landets rett. Dertil hører at de blir offentliggjort på bestemt måte, for det meste i et lovtidende som utgis med bestemte mellomrom. Offentliggjørelsen er ikke en blott og bar formalitet, men beror på at ingen kan bli forpliktet ved en bestemmelse som ik-

ke er offentliggjort og derfor ikke er tilgjengelig.

LKO nevner ikke med et ord den mulighet at den stat hvis område er okkupert også utgir lover eller forordninger for det etter okkupasjonen. Dens system er som nevnt et ganske annet: Den bestående rett i landet ved tidspunktet for okkupasjonen gjelder videre, og kan hvis nødvendig utfylles eller forandres av okkupasjonsmakten. Derfor nevner LKO overhodet ikke det tilfelle at organer for den okkuperte stat, som befinner seg i utlandet, beslutter bestemmelser for dens område.

Skulle allikevel slike bestemmelser bli truffet, så gjelder for dem de alminnelige grunnsetninger for tilblivelsen og ikrafttreden av forskrifter, og dermed også den om offentliggjørelse.

I den konstitusjonelle stat er den lovmessige offentliggjørelse av bestemmelserne som forplikter folket et gyldighetskrav. Eksilregjeringen som det kommer nye bestemmelser fra, kunne slett ikke offentliggjøre dem i det okkuperte område og derved bringe dem til befolkningen kunnskap på foreskrevne måte. Likeså ville den være i stand til å stille den autentiske tekst til disposisjon for de embetsverk innen hvis rådighets område anvendelsen av de nye bestemmelser ville falle.

Dette saksforhold fører til den slutning at den okkuperte stat ikke kan sette nye bestemmelser i kraft for det okkuperte område ved sin eksilregjering. De ekstraordinære omstendigheter villé dessuten gjøre seg videre gjeldende ved anvendelsen. Embetsverket i det okkuperte område ville slett ikke ha rett til det, det måtte da være på grunnlag av en tilsvarende ordning fra okkupasjonsmakten, noe som i praksis overhodet ikke kommer på tale. Befolkningen ville på grunn av manglende offentliggjørelse ikke være forpliktet til å anvende de nye be-

stemmelser og sannsynligvis ville det bli direkte forbudt dem av okkupasjonsmakten.

5. Etter de oppgaver som står til min disposisjon besluttet den norske eksilregjering den 15. desbr. 1944 en forordning som støtter seg på omtalte § 86 i straffeloven. Den dannet grunnlaget for å anvende § 86 på medlemmene av den norske Nasjonal Samling. Forordningen kunne under okkupasjonstiden ikke bli offentliggjort i Norge. Den trådte derfor ikke i kraft for det okkuperte Norge. Dette er for så vidt av betydning som forordningen har et selvstendig innhold i forhold til § 86. Forsåvidt dette ikke er tilfelle gjelder for den de samme regler som ovenfor framstillet for § 86.

6. Med okkupasjonens avslutning ble den tidligere norske rett virksom i full utstrekning. Ny rett, som i mellomtiden var fremmet av eksilregjeringen, behøvet etterskuddsoffentliggjørelse.

Fra dette forhold må skilles muligheten av bestemte regler eller bestemmelser er utstyrt med tilbakevirkende kraft. Om dette kan skje, og under hvilke betingelser det er tillatelig, kan ikke bedømmes folkerettslig, men er utelukkende et spørsmål om landets rett. Det kan imidlertid fastslås at regelen om tilbakevirkende kraft regelmessig ikke anerkjennes i strafferetten. Den står i utpreget indre motstrid med at gjerningsmannen på det tidspunkt da han begikk handlingen, må kunne kjenne de tilsvarende straffebestemmelser. Når på den ene side setningen gjelder at manglende kjennskap til retten skader — Ignorantia juris nocet — så er det på den annen side det prinsipp like alment anerkjent at uten straffelov er ingen straff mulig. — Nulla poena sine lege. —

Dette gjelder også med hensyn på tid. Det er rettslig sett av grunnleggende betraktninger utilatelig at

Biskop Berggrav burde ta konsekvensene av sin handlemåte. Vårt folk har krav på det.

Når Stortinget nå skal ta landssivkoppjøret opp til diskusjon, er det om å gjøre at det selvsamme Storting som har uttalt at det hadde vært best om landssvikanordningen ikke hadde sett dagens lys, er oppmerksom på årsaken til dette. Vårt folk er kommet opp i ved det pågående rettsoppgrø. Der kan fra de siste 3 år nevnes utallige eksempler som ytterligere kan belyse hva jeg her har framholdt.

Hensikten med denne artikkel er imidlertid å få ropt et varsko nå når Stortinget skal drøfte de i forbindelse med rettsoppgrøret oppståtte vanskeligheter.

Oslo 8. juni.

Per Lødrup

en dom felles på grunnlag av en straffebestemmelse som i gjerningsøyeblikket enten i det hele tatt ikke besto, eller ikke kunne bli rettsvirkosom på grunn av manglende offentliggjørelse.

Skulle landets rett mot de framstilte prinsipper treffe en ordning som forutsetter tilbakevirkning av straffebestemmelser, så lar dette seg angripe under synsvinkelen av rettferdighet. Skulle allikevel den tilbakevirkende kraft av formelle grunner betraktes som rettmessig bestående, så måtte i bedømmelsen av gjerningsinnholdet de særlige forhold under okkupasjonen bli spesielt tatt hensyn til. Dermed ville påny spørsmålene om overhodet gjerningsinnholdet er oppfylt eller om en straffbefriende grunn måtte foreligge, være av betydning.

De således stillede spørsmål blir sammenfattet å besvare slik:

a. På de nordmenn som befant seg i landet kan straffelovens § 86 ikke finne anvendelse for handlinger som ble foretatt under okkupasjonen. Unntatt er kun slike handlinger som okkupasjonsmakten med hensyn til troskapsplikten overfor eget land, ikke hadde lov til å få dem til å foreta, og som okkupasjonsmakten ikke tvang dem til.

b. Bestemmelser fra eksilregjeringen kunne under okkupasjonen ikke tre i kraft der på grunn av manglende offentliggjørelse. Allerede derfor, og dessuten okkupasjonsmaktens myndighet som forhindret gjennomføringen, kunne de nordmenn som befant seg i landet ikke følge eksilregjeringens bestemmelser.

(Forts.)